

Pedagogisch contact

Verbondenheid door aanraken

TEKST: SIMONE MARK FOTO'S: BOB BARTEN, BOBFOTO

Mag je een kleuter nog op schoot nemen? Hoe haal je vechtende kinderen uit elkaar? Mag je een verdrietige puber een troostende arm bieden? De troostende arm, de verjaardagskus, het schouderklopje, de high-five...

Fysiek contact in de professionele, pedagogische relatie is een verkramppt thema.

De moraal van de afgelopen decennia, maar ook excessen zoals die uit 2010 met zwemleraar Benno L. en pedagogisch medewerker Robert M. hebben ertoe geleid dat het aanraken van kinderen en jongeren in een professionele context in een taboesfeer terecht is gekomen. Overheden en instellingen hebben uit angst voor incidenten en excessen gekozen voor een instrumentele aanpak met als doel fysiek contact met kinderen te beperken of zelfs te verbieden. Deze protocollering ontkent echter het existentiële niveau van de pedagogische relatie, waarin opvoeder en kind elkaar ontmoeten 'van mens tot mens'.

Aanraken is een levensbehoefte

In de pedagogische relatie staat de kwaliteit van de ontmoeting – een wederzijdse gevoelsmatige wisselwerking – centraal. Daarbij is tactvol handelen van de leraar geboden. Contact kan gezien worden als de verbinding die nodig is om tactvol te kunnen

handelen. Contact ontstaat door de uitwisseling van gevoelens en gedachten die de ander raken. Bij fysiek contact is er sprake van lichamelijke nabijheid tussen leraar en leerling, waarbij een wisselwerking plaatsvindt.

Pedagogisch contact is een aspect van *pedagogische tact*. Pedagogisch contact stelt de opvoeder in staat om juist te handelen in een pedagogische ontmoeting. *'Een goede aanraking, op het juiste moment, óók in de beleving van het kind.'* Bovendien biedt het de mogelijkheid om het handelen te legitimeren.

Aanraken is een levensbehoefte en omdat de 'affectieve aanraking' tot verbondenheid leidt met jezelf, de ander en de wereld om je heen, is het een existentiële ontmoeting. Het bevestigt of ontkent je 'zijn'. Pedagogisch handelen mag dus nooit verworpen tot een instrumentele aanpak.

De lichamelijke van pedagogisch contact

In de definitie van 'pedagogisch contact' is het laatste zinsdeel - óók in de beleving van het kind - *centraal*. Daarmee wordt gesteld dat niet alle vormen van fysiek contact gewenst zijn. De leraar is zich bewust van de morele werkelijkheid. Hij voorkomt dat leerlingen aangeraakt worden om zijn eigen behoef-

ten bevredigd te zien of uit een gebrek aan zelfcontrole. Lichamelijk contact zou een vanzelfsprekende en pedagogisch juiste communicatieve handeling moeten zijn. Onder lichamelijk contact worden alle vormen van communicatie verstaan waarbij huidcontact plaatsvindt: van de liefdevolle knuffel, het schouderklopje, tot het schudden van handen. Maar ook de corrigerende tik en de kus op de wang worden gezien als uitingen van lichamelijk contact, hoewel deze handelingen veelal als ongepast worden opgevat in de professionele pedagogische context.

De volgende vragen kunnen helpen om een goede inschatting te maken of de pedagogische handeling gewenst is:

- Geeft het kind toestemming (verbaal of non-verbaal) om aangeraakt te worden?
- Is er (affectief) contact waardoor de pedagogische aanraking ook gewenst is?
- Is de relatie met het kind gebaseerd op vertrouwen en wederkerigheid en niet op macht?
- Is de aanraking gepast? Is zij afgestemd op de leeftijd en behoefte van het kind?

- Welk doel beoogt de aanraking?
- Heeft de aanraking het doel ook teweeggebracht?
- Zijn doel en aanraking ook duidelijk voor buitenstaanders?

Fysiek contact met kinderen; motieven en effecten

Als leraar ben je je ervan bewust dat jouw rol specifieke beperkingen met zich meebrengt ten aanzien van lichamelijk contact met leerlingen. Over het algemeen bestaat er consensus over wat gepast en ongepast is, maar daarmee weet je nog niet of de aanraking gewenst of ongewenst is. Er is een grijs gebied waar je pedagogische motieven verkeerd verstaan kunnen worden. In het onderstaande *Model: Fysiek contact met kinderen; motieven en effecten* wordt zichtbaar gemaakt hoe een aanraking een effect kan hebben op het kind.

Fysiek contact – als het vanuit de juiste pedagogische intenties plaatsvindt – bevestigt het kind in wie het is. Met andere woorden: door deze aanrakingen voelt de leerling zich gezien en erkend in zijn behoeften. Tegelijkertijd wordt hierdoor de relatie tussen de leraar / opvoeder en het kind versterkt. Dat is het kenmerk van pedagogisch contact: het is identiteit-bevestigend en relatie-bevorderend.

Lichamelijk contact zou een vanzelfsprekende en pedagogisch juiste communicatieve handeling moeten zijn.

Identiteit-bevestigend wil zeggen dat de mens door zijn medemens(en) wordt bevestigd in wie hij is, waardoor je je als mens geaccepteerd en erkend voelt. Dan zie je iemand die zichzelf aan de wereld durft te laten zien; die zelfstandig, autonoom, authentiek, onafhankelijk, verantwoordelijk, (zelf)bewust en redelijk is. Je ziet dit ook terug in de lichamelijke verschijning van iemand, die een krachtige uitstraling heeft.

Relatie-bevorderend gaat om het bevestigen van de ander, niet alleen in zoals die zich manifesteert, maar ook in diens existentiële goed-zijn. Het laat de ander weten: ik ervaar je goed-zijn en ik geniet van je, ben blij met je. Er is sprake van wederkerigheid. Vanuit de relationele bevestiging kan een mens zelfrespect en zelfwaardering ontwikkelen en daarmee respect en waardering voor de ander.

Niets is zo bevestigend als een aanraking. Ieder mens beschikt over het vermogen de ander die affectiviteit, liefde, genegenheid te bieden, waardoor ze zich gezien en bevestigd voelen in hun goed-zijn, ook al ervaren ze dat zelf soms niet zo.

Verbondenheid in de school

De betekenis van fysiek contact is altijd afhankelijk van de biografie van de leraar, het kind én de omgeving. Het is de opdracht van de school om kinderen verbonden te laten zijn met zichzelf en anderen. Aanraken en aangeraakt worden zijn voorwaarden voor die diepe verbintenis. Om het bestaan van de mens te erkennen is het nodig om fysiek contact als levensbehoefte te erkennen. Daarvoor is openheid geboden en zal het taboe moeten worden doorbroken.

Model: Fysiek contact met kinderen; motieven en effecten

	Pedagogische motieven	Voorbeelden van aanrakingen	Mogelijke effecten op het kind
Gepaste aanraking	Onbewust (geen motief)	Toevallige aanraking	Weinig tot geen
	Functioneel	Aanleren van vaardigheden Helpen met aankleden Neus snuiten	Neutraal
	Ritueel	Handdruk Schouderklopje Klopje bovenarm of rug	Neutraal
	Zorgzaam affectief	Hoofd aanraken Zacht vastpakken hand, arm Arm om schouder Handen vasthouden Korte, vluchtige omhelzingen	Relatie-bevorderend en identiteit-bevestigend

Gepast/ Ongepast	Vriendschappelijk affectief	Kort helemaal vastpakken Arm om middel Kus op de wang Wiegen / Troosten Stoeien Teder gezicht vastpakken	Gewenst: Relatie-bevorderend en identiteit-bevestigend Ongewenst: Relatie-verstorend en identiteit-ontkennend
	Begrenzend	Stevig vastpakken Optillen (en meenemen) Aan kin komen Bij arm/hand pakken	Gewenst: Relatie-bevorderend en identiteit-bevestigend Ongewenst: Relatie-verstorend en identiteit-ontkennend

Ongepaste aanraking	Bestraffend	'Pedagogische tik' Klap geven	Angst en schaamte
	Erotisch / Seksueel (misbruik)	Strelen en betasten, aanraken van erogene zones	Angst en schaamte
	Mishandelend	Slaan Knijpen Krabben	Angst en schaamte

© Mark & Van Herpen, 2015

Alleen 'in contact' kan de opvoeder het kind (aan)raken en andersom. Het pedagogische motief, de handeling zelf én de beleving van het kind bepalen het effect op de identiteit en de relatie en dus op de kwaliteit van de ontmoeting. Jouw aanraking verandert een kind, een mens, een generatie! ●

► Simone Mark is auteur van het boek *Pedagogisch contact, verbondenheid door aanraking* en werkt als zelfstandig onderwijsspecialist onder meer voor het NIVOZ. Zij is lid van de Trainersgroep Huiselijk geweld en

werkte voor de Raad van de Kinderbescherming, Hogeschool Utrecht en in het speciaal onderwijs. Zij studeerde Ecologische Pedagogiek, waar zij onderzoek deed naar en publiceerde over 'aanraken van kinderen in een professionele context'. Neem ook een kijkje op de website www.pedagogischcontact.nl

